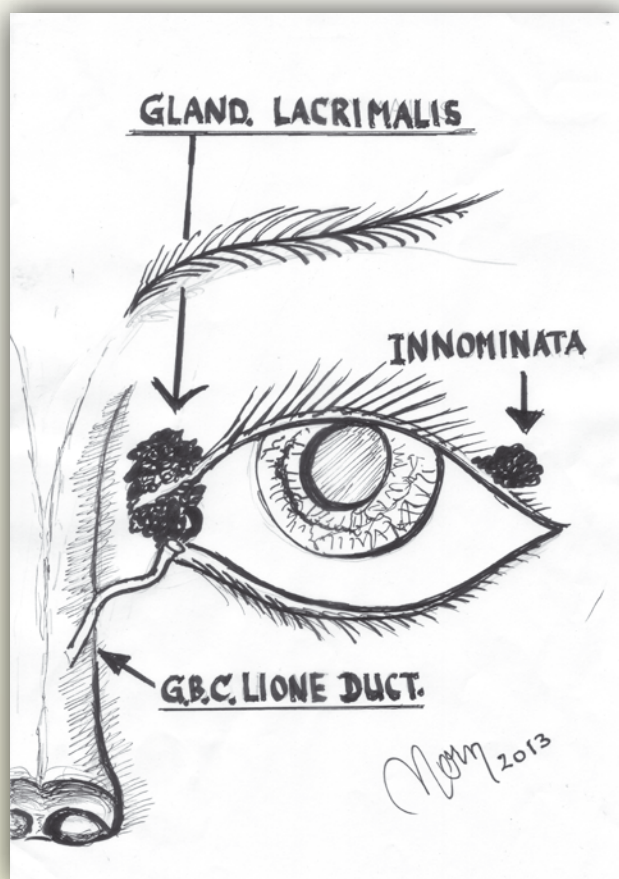

Tårekirtlens historie

Af Mogens Norn.

Det er nu godt 350 år siden, glandula lacrimalis blev påvist. Mennesket (homo sapiens) har altid kunnet græde af psykiske grunde. Det kan dyrene ikke. Dog mente Charles Darwin (1809-82), at elefanten kan græde emotionelt (1).

I 1864 græd min oldefader ved meddelelsen om, at krigen var tabt ved Dybbøl. – Vi elsker vor danske kronprins Frederik bl. a. fordi han kan græde. – Det er dog mest kvinder, der græder psykogent.

Allerede 1500 f. Kr. står skrevet i papyrus Ebers, at tårer kommer fra hjertet (2). Ægypterne behandlede tåre- og slimafsondringer med myrra og bleisalz.

Galen (130-200 e.Kr.) brugte skarpe lægemidler mod xerofthalmi (tørt øje uden udsondringer (3)).

Tidligere mente man med Galen, at sygdom skyldtes Ubalance mellem de fire legemsvæsker: Blod, sort galde, grøn galde og slim (herunder også tårer). Hvis der var for lidt slim (flegma) behandlede man med sved- og spytfremkaldende midler såsom kviksølv (Hg). – Senere f.eks. ved syfilis. En øget spytksekretion tydede på et godt behandlingsresultat (4).

Allerede Galen beskrev "tårepunkter", som afleder ned i næsen men skam også ind i øjet, efter hans mening (5).

I 1574 beskrev Giovanni B.C Leone de fra førende tårekanaler (6), som A. v. Graefe kunne sondere i 1854. Bowmann lagde navn til de af ham konstruerede sonder i 1857 (7).

Hvor produceres tårerne? – De ældste kilder mener, at tårerne kommer fra hjernen, der opfattes som en kirtel (5,6). Endog så sent som i 1656. Den gang måtte man ikke skære i døde. I det antikke ægypten foretog man vivisektion på dødsdømte forbrydere, men man

undersøgte næppe orbitas indhold nøje. Galen mener, at tårerne produceres af to kirtler (6,8), nemlig glandula lacrimalis, som findes medialt, formentlig identisk med det, vi i dag kalder caruncle (caro betyder flæsk); og den laterale kirtel, kaldet glandula innominata (anonym). Denne beskrivelse harmonerer med en række dyrearters øjne, som har udtalt blinkhinde (plica semilunaris). Men, hvordan skulle øjets overflade kunne beskyttes, når tårerne kun fandtes medialt?

Det er nu godt 350 år siden, Niels Steensen fandt tårekirtlen.

Niels Steensen

Nicolaus Stenonius (1638-1686) var kgl. Anatom ved Københavns Universitet. Han var søn af Steen, hans efternavn altså Steensen, ikke det svenske Stenson, som fejlagtigt anført af oftalmomedicinens nestor: Hirschberg (9,10). Steensen beskrev som den første i verdenen tårekirtlen og dens udførselsgange i 1660, på får

og kalv i Leyden, Holland, publiceret i 1661 og 1662(5). Han sonderede de små punkter på kirtlen med vildsvinehår i fornix superior lateralt (5,8). Steensen fastslog, at tårerne udelukkende dannes i den innominate kirtel (6,9). I første omgang var undersøgelserne kun udført på dyr, idet Steensen ikke mente, der var forskel.

(Efternavnet Steensen blev næppe dengang ført videre. Hans søn skulle sandsynligvis døbes Nielsen efter fader Niels. - Jf. min oldemoder hed Else Jensdatter (1825-99), faderen hed naturligvis Jens. Senere er det slægtsnavnet, der går videre i mandlig linie. I den københavnske telefonbog har 53 Steensen som efternavn, kun 4 med ét e, ingen Stenson i dag.)

Allerede i 1660 havde Steensen beskrevet ductus parotis (4), der fortsat bærer hans navn. Steensen viste, at hjertet er en muskel og han arbejdede også som geolog, påviste,

at jordens lagdeling var formet under havet (5). Han holdt forelæsninger i Theatrum Anatomicum på Universitetet nær Domkirken i København.

Steensen blev også interesseret i andet end naturvidenskab. Han studerede teologi, konverterede fra protestant til katolik i 1667. Han blev katolsk biskop og "apostolisk vicar" over det hovedsagelig protestantiske Nord-Tyskland i 1675. Senere nøjedes han med at være en fattig, asketisk munk. Han dør i Schwerin, begravet ærefuldt på opfordring af storhertug Cosimo III i Medici kapellet, San Lorenzo, Firenze, Italien.

Steensens sidste besøg i det protestantiske København blev skjult i det katolske kloster. Han blev ikke primært anerkendt efter fortjeneste i sit fædreland af religiøse grunde!

Danmark blev senere stolt af Steensen. Der blev i 1961 opført et Steno-monument, forment opstillet foran Universitetsbiblioteket; Nørre

Alle 47, skabt af Gottfred Eikhoff (11) og i 1965 holdtes et velbesøgt internationalt Steensen-symposium med 57 deltagere og 28 ledsagere. Lad mig nævne nogle få danske koryfæer: Vilh. Møller-Christensen, Eigill Snorrason, Bengt Lindskog, Erik Warburg, Mogens Fog (11).

Først i 1900-tallet erkendte man, at også den basale tåresekretion kom fra tårekirtlen (2), ligesom den reflektoriske og psykiske. Tårerne dannes i glandula lacrimalis, som består af en større orbital del og en mindre parietal, der delvis adskilles af aponeurosis levator palpebrae. Dens ductuli udmunder lige foran fornix superior lateralt. Desuden findes de små accessoriske kirtler (Krause, Wolfring)(12). Tårekirtlens histologi blev beskrevet fra 1860'erne (8).

Resumé:
Steno berømmelse vandt, senere Gud han fandt. ■